

Hol találhatóak otthonra és egyházra a mai fiatalok?

Tamási Áron Ábeljének szállóigévé vált szentenciája mindnyájunkban visszhangot kelt: „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne”. Olyan filozófiai megállapítás ez, amely az életkérdésekre ad átgondolt választ, a lényege pedig az, hogy az otthonosságérzet mindenképpen a valóságos, érzékekkel tapasztalható világhoz kötődik, ahol világosak a határok, mert tudni lehet, hol van az „otthon”, és hol van az „idegen”, mi van közel, és mi van távol, mi az egyén hatásköre és felelőssége, és mi nem az. A gyökerek erősek, s ha van is elvágódás, boldogság- és szerencsekeresés, kockázat, kapcsolat és kapcsolatvesztés, mindenki tudja, hová és kihez tartozik. A kenyér búzából van, a tejet a tehén adja, a virágnak illata van, és ha letépi, elszárad, a kapcsolatokban pedig ott vannak a megismerhető és elfogadható vagy éppenséggel elfogadhatatlan embertársak. Az egyház szerves része a közösségi életnek, a közösség tagja születésétől fogva egyháztag. Ez (lenne) a *való(ságos) világ*.

Tamási Áron 1934-ben indította útjára ezt a gondolatsort az *Ábel Amerikában* című könyvében, s íme alig telt el nyolcvan esztendő, két-három emberöltő, és már egészen más közeg vesz körül bennünket. Légiesedni látszanak a határok, az ember világpolgárrá nőtte ki magát – van, ahol már az univerzális emberről beszélnek, akinek világegyetem az otthona –, s ez az ember bárhol képes otthon érezni magát. A légi közlekedés általánossá válásával minden közelivé lett, a távolságok bejárhatók, a hírek azonnalisága okán pedig úgy tűnik, mintha minden ránk tartozna, mintha minden a mi érdekeltségünk és felelősségünk lenne. Néha pedig úgy tűnik, hogy semmi sem a mi felelősségünk, mert olyan nagy ez a világ, és annyira nem vagyunk hatással rá, hogy mindegy, mit teszünk, mert úgymint mások döntenek életünk fölül. Bár a fizikai világ sokkal ellentmondásosabb lett, mégiscsak valóságos a maga módján. Sokszor kaotikus, következtelenség és összefüggéstelenség jellemzi, és talán az sem véletlen, hogy éppen a káoszelmélet,¹ a pillangóha-

---

¹ „A legegyszerűbb, és a matematikusok által javasolt meghatározás így hangzik: A káosz a determinisztikus rendszerekben előforduló sztochasztikus viselkedés. [...] a káosz

tás² és a hálózatelmélet³ lett e kor tudományos felismerése, mert az ember mindig válaszokat keres égető életkérdéseire mind természettudományos, mind elméleti-filozófiai szinten. Az egyház is átéli ezt a „mindenhol vagyok, és sehol sem vagyok” tapasztalatot, hiszen elvileg bárki bárhol lehet egyháztag; a területi elveket nem köteleznek, s így számtalan egyháztag tűnt el, mert ismeretlen helyre költözött. (Túrterebesre is, ahol korábban szolgáltam, fizettek némelyek egyházfenntartói járulékot külföldről, amikor évente egyszer hazajöttek, és számos városi lelkész-társamtól tudom, hogy családokat kell leírniuk, mert elköltöztek régi lakhelyükről és már telefonon sem lehet elérni őket.)

A huszadik században azonban egy olyan jelenség következett be, amely nemcsak fizikai világunkban hozta létre a „határtalanság” érzését, hanem egy egészen új vagy más világot alakított ki. E világ eszközei ugyan valóságosak, de maga ez a világ nem valóságos, mivel virtuális, látszólagos, azonban aki bűvkörébe lép, könnyen rabjává válik. E látszólagos világ, virtuális valóság,⁴ más néven szimulakrum⁵ egyik létrehozója, alkotó eleme és hordozója az internet.

---

fogalmára nem találunk egzakt definíciót. Nézzünk a sokféle meghatározásból néhány példát (Sadar-Abrams, 2003): Egyfajta periodikusság nélküli rend. Látszólag véletlenszerűen ismétlődő viselkedés egy egyszerű determinisztikus (óraműszerűen viselkedő) rendszeren belül. A determinisztikus nem lineáris dinamikusan belüli instabil, aperiodikus viselkedés kvalitatív tanulmányozása. Az egyszerű, beépített véletlenszerű vonások nélküli modellek azon képessége, hogy nagyon szabálytalan viselkedést tanúsítsanak.” Karajz Sándor – Tóth Zoltán: Komplexitáselmélet a közgazdaságtanban (2011). In: *Digitalis Tankönyvtár*. https://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/tamop425/0049_14_komplexitaselmélet_a_kozgazdasagtanban/3741/index.html (2017. febr. 23.).

² *Káoszelmélet. Bevezetés a káoszelméletbe* (Pillangóhatás = érzékenység a kezdőfeltételekre). In: *Tudomány és Technika*. <http://www.t-es-t.hu/minden/kaosz/pillango.htm> (2017. febr. 23.).

³ A hálózatelmélet megteremtése az Amerikai Egyesült Államokban élő Barabási Albert-László (Karcfalva, 1967) fizikus nevéhez fűződik. Ld. a *Linked: How Everything Is Connected to Everything Else and What It Means* (2002) című könyvét, amely egy évvel később magyarul is megjelent *Behálózva – A hálózatok új tudománya* (Magyar Könyvklub, Budapest 2003) címmel. A magyar változat azóta három bővített kiadást ért meg.

⁴ Antonin Arnaud (1896–1948) francia drámaíró, költő, színész, színházi rendező kifejezése 1938-ból. Ld. Hol és hová tart a virtuális valóság. In: *Androbit*, 2016.09.11. 19.44. https://androbit.net/articles/1040/hol_es_hova_tart_a_virtualis_valosag.html (2017. febr. 23.).

⁵ Baudrillard, Jean: *A szimulakrum elsőbbsége*. <http://www.fajltube.com/irodalom/konyvek/Jean-Baudrillard-A-szimulakrum91548.php> (2017. febr.23.)

Az internet létrejötte az amerikai hidegháborús védelmi programhoz köthető, amikor az ottani kutatóknak létre kellett hozniuk egy olyan rendszert, amely adatokat fogad és küld akkor is, ha egy részét egy atomtámadás elpusztítja. Ez a munka az 1960-as években indult el az Amerikai Egyesült Államokban, ahol egyenesen „galaxisközi számítógép-hálózat” tervét gondolták el, és bár működését Angliában próbálták ki először, mégis az az amerikai megoldás vált ismertté, amikor 1969-ben négy számítógép-csomópontot kötöttek össze négy egyetem között.⁶

1971 óta tudunk e-mailt írni, 1988-ban lehetett először a telefonos internet-hálózatra rákapcsolódni, 1991-ben megjelent a www (world wide web), 1998-ban pedig a ma is használt Google keresőmotor. (Ki emlékszik még a Netscape-re és a Hotmail-címekre?) Az interneten történő adatküldés kommunikációs ötletének első gyakorlati felhasználásától alig telt el ötven év, és már megszámlálhatatlan csomópont van a bolygón. Elvileg ami „fenn van a neten”, az mindig mindenhol elérhető. Nemcsak az emberek tudása vagy adatai, hanem maguk az emberek is. A Föld lakosságának több mint a negyede aktív internetfelhasználó.

A hatalmas információáramlás váratlan volt, és felkészületlenül érte az embereket, és megváltoztatta a kommunikációs, viselkedési, életvezetési, ünneplési, sőt még a gyászhoz kapcsolódó szokásaikat is. Az egyházak nagyobb része hosszú ideig nem tudott mit kezdeni ezzel a lehetőséggel. Levelezésre és adattárolásra ugyan használta esetleg, de nem kezdett élni a virtuális térben, az interneten. Az internet fejlődése természetesen közös pályán haladt a többi elektronikus készülék robbanásszerű fejlődésével, amely egyrészt lehetővé tette a gyors kommunikációt, másrészt egyik generációról a másikra hozta létre a digitális, elektronikai alapú virtuális világot a maga saját szabályaival vagy éppen szabálynélküliségével. Új kifejezések és szakkifejezések tűntek fel a tudományos munkákban. Megjelentek írások digitális bennszülöttekről,

---

⁶ „A Los Angeles-i Kaliforniai Egyetem (UCLA), a Santa Barbara-i Kaliforniai Egyetem (UCSB), a Stanford Kutatóintézet és az Utahi Egyetem gépei alkották az ARPA első hálózatát. Az ARPANET-et elsősorban a katonaság számára tervezték, de a számítógépek ilyen összekapcsolása az egyetemi kutatók számára is lehetővé tette, hogy eredményeiket megosszák egymással. Hamarosan számos kutatóintézet is csatlakozott az ARPANET-hez, 1972-re már 37 csomóponttal működött a rendszer.” Az internet világnapja, május 18. In: *Sulinet*, 2013/05/18. <http://hirmagazin.sulinet.hu/hu/evilag/az-internet-vilagnapja-majus-18> (2017. febr. 23.).

akik otthon vannak a virtuális térben, és digitális bevándorlókról,⁷ akik akcentussal „beszélnek” a digitális kommunikáció nyelvét. Mára már van digitális készségeket fejlesztő pedagógia; digitális analfabétának nevezzük azokat, akik nem tudják magabiztosan használni a legmodernebb elektronikai eszközöket, és digitális pszichológia⁸ kezeli azokat, akik nem találják az egyensúlyt az „online” és „offline” életük között, vagy szoronganak, mert gyengén fejlett a digitális eszközhasználati készségük és a digitális információkhoz való hozzáférésük. A szülőket mint digitális bevándorlókat ilyen írásokkal igyekeznek segíteni: *Szülőként mit kezdünk a digitális bennszülöttünkkel?*⁹ Az egyház is igyekszik tudatosítani, hogy „helyzet van”, amire valamit lépni kell, és erre utalnak az ilyen címek: *Digitális bennszülöttek és az online misszió*,¹⁰ *Z generáció az egyházban*.¹¹

Ma már természetesnek tűnnek az ilyen típusú kijelentések: Akinek nincs Facebook-profilja, az nem is létezik. Ami nincs fent a Facebookon, az nincs is. Amit nem talál a Google, azt még nem írták, alkották meg. Twitteren kívül nincs élet. Azaz nemcsak létrejött ez a virtuális-digitális világ, hanem felülírja, illetve felülbírálja a régit. Vagyis ha az emlékezet-, elbeszélés- és papíralapú tudás nem kerül fel a digitális világ adattárába, akkor megszűnik létezni. Arról azonban csendben hallgat, hogy miként lenne hozzáférhető, és mire lenne használható ez az adattár, ha megszűnne a villanyáram szolgáltatása. Az azonban már ma is mérhető, hogy az emberek netmegvonási tüneteket produkálnak, ha megszakad a kapcsolat a virtuális valósággal, és az lett az alapállás, mondhatni alapjog, hogy a neten levő minden információhoz bárkikor és bárkinek hozzá kell jutnia. Az ENSZ emberjogi tanácsa 2016-ban

---

⁷ Prensky, Marc: *Digitális bennszülöttek, digitális bevándorlók*. http://goliat.eik.bme.hu/~emese/gtk-mo/didaktika/digital_kids.pdf (2017. febr. 21.).

⁸ Ld. Villányi Gerő pszichológiai tanácsadó oldalán a *Digitális pszichológia* témát: <http://digitalispszichologia.hu/temak/digitalis-pszichologia> (2017. febr. 21.).

⁹ Szülőként mit kezdünk a digitális bennszülöttünkkel? In: *Kölkönet*. <http://www.kolkonet.hu/csalad/szulokent-mit-kezdjunk-a-digitalis-bennszulottekkel/> (2017. febr. 21.).

¹⁰ Digitális bennszülöttek és az online misszió. In: *Debrecen-nyíregyházi Egyházmegye*. <http://www.dnyem.hu/index.php/archivum/item/743-digitalis-bennszulottek-es-az-online-misszio-video> (2017. febr. 21.).

¹¹ Bereczky Enikő: Z generáció az egyházban. Jön a „semmilyenek” kora? In: *Hetek* 2018. 07. 20. (XXII/29) lapszám. http://www.hetek.hu/hatter/201807/z_generacio_az_egyhazban (2018. aug. 21.).

fogadta el az azt a határozatot, hogy az internet-hozzáférés emberi alapjog, és csak a rabokat korlátozhatják ebben a jogukban.¹²

Mostanra egyház már szervezetként és lelkészei által is igyekezett láthatóvá tenni magát, tevékenységét a világhálón, és vonzó képekkel mutatja be, hogy mennyivel több a világ az egyházakkal. Tevékenységeket szervez a virtuális lehetőségek segítségével, és közös könyvtárnak, adattárnak, példatárnak, motivációs felületnek használja azokat. Ha eredeti kérdésünkhöz térünk vissza, akkor azt mondhatjuk, hogy az egyház igyekszik megtalálni a helyét a modern világ virtuális formáiban is. Amíg azonban a világ és benne az egyház is azzal van elfoglalva, hogy újrafogalmazza igazságait a virtuális örökévalóság számára, alig marad idő arra figyelni, hogy a mai (fiatal) ember otthonra talál-e még ebben a virtuális világban és egyházban?

Első pillantásra úgy tűnhet, hogy a virtuális világ nagyobb otthonosságot és biztonságot nyújt, mert az emberek ott nem tudják olyan közvetlenül bántani egymást, mint a fizikai világban, de a valóság sajnos gyorsan rácsafolt erre. A virtuális világ éppen titkosságával, digitális mivoltával és ezerarcú lehetőségeivel teszi a bűnt végtelenül veszélyessé, gonosszá és nagyon nehezen legyőzhetővé.

A digitális-virtuális világban minden sokkal könnyebben elérhető,¹³ mint a valós világban, ahol nem takar a képernyő. (A való világban is ki lehet fejleszteni rejtőzködési, álcázási technikákat, csak hogy ez sokkal több erőfeszítéssel és munkával jár.) De a fiatalnak azonban, aki hamarabb látott jegesmedvét, mint tehenet, hamarabb barangolt az internet útján az Andokban, mint hátizsákkal a Kárpátokban, aki hamarabb tudta használni a távirányítót, mint a bilit, és hamarabb elállította a szülő telefonját, mint befűzte a saját cipőfűzőjét, annak a hétköznapi világ sokszor már nem érdekes, nem izgalmas, és főleg sokkal több benne az akadály, mint a virtuálisban. A virtuális világban akármilyen alakom és erőm lehet. Ott kilenc életem van, és ha elpusztítottak, újra előállhatok. Ahol annyit mondhatok el magamról, amennyit csak a képzeletem megbír, mert hát ezt legtöbbször nem lehet ellenőrizni, ott (gyermek- vagy kamaszfejjel) sokkal szívesebben szocializálok, mint ott, ahol látják, hogy görbe a hátam, rázom a lábam, és azonnal észlelik mosdatlanságomat, s ahol látják, miként viselkedem, mennyire vagyok kedves,

---

¹² Emberi alapjog lett az internethez történő hozzáférés. In: *PC Fórum.hu*. <https://pcforum.hu/hirek/18498/emberi-alapjog-lett-az-internethez-torteno-hozzaferes> (2017. febr. 21.).

¹³ A virtuális valóság (VR) varázsa a reverzibilitásában rejlik. Ld. *A virtuális valóságról...* <http://mestersegesintelligencia.hu/doc/Virtualis%20valosag.php> (2017. febr. 21.).

udvarias és nagylelkű vagy éppen bátor, hősies, lovagias. Lehetnek pattanásaim, szemüvegem és akár tíz kiló súlyfeleslegem is, senki sem látja, hogy milyen kinézettel ülök a képernyő mögött. A tapasztalat azt mutatja, hogy a gyermekek és a fiatalok lehetnek ugyan digitálisan művelt bennszülöttek, de érzelmi és szociális analfabétákká válnak. A társadalmak leendő fenntartói a legkevesbé sem akarnak teljes és egészséges társadalommá felnőni.

A virtuális valóság drogként képes hatni az agyra: összemossa magát a realissal, a határnélküliség felemelő élménye pedig olyan erős, mint a kábítószere, és függőséget okoz.¹⁴ (Tudunk már anonim internetfüggők segítő csoportjáról.) Ezzel is magyarázható, hogy a gyermekek és a fiatalok azonnal kifordulnak magukból, ha nem jutnak hozzá a megszokott digitális eszközeikhez, vagy nem tudják elérni azokkal a digitális világot, nem száguldozhatnak a virtuális információs sztrádán. Sajnos már azt sem mondhatjuk, hogy az ottani „gyorshajtás” veszélytelen, mert az emberi agy csak bizonyos és behatárolt mennyiségű információt képes befogadni és megszűrni, és ha rázúdul az információs hurrikán, az emberi agy lefagy vagy kisül, azaz vagy visszautasítja az információt, vagy kimerül és összeomlik. Az eredmény pedig ugyanaz: tanulásra képtelen és adott esetben korlátozhatatlan, fejleszthetetlen lesz, legalábbis, amíg ki nem piheni az összeomlást. Tudunk már olyan gyerekekről, akik éhen haltak az internetes játék mellett, vagy a kimerültség miatt múltak ki. Ilyen értelemben nem túlzás életveszélyesnek nevezni a virtuális valóságot.¹⁵ Talán különösen hangzik, de ahhoz, hogy ezeknek a gyermekeknek, fiataloknak segíteni tudjunk, az egyháznak is a virtuális térben készen kell állni a segítségre, és akkor is „közbelépni”, ha nem kéri.

Online segítség és lelkipozás azoknak, akiket tönkretesz az online világ? Ez tűnik járható útnak, mert ezek a fiatalokat csakis az online térben lehet megtalálni.

Joggal várhatnánk el, hogy az iskolarendszer ne támogassa a virtuális-digitális világ megerősödését, vagy legalábbis lassíthatná és irányítottabbá, ellenőrzöttebbé és követhetőbbé tehetné mindenképp. Hiszen nem lehet cél, hogy a felnövő társadalom ne tudjon mit kezdeni az egymás iránti felelősséggel, az elköteleződéssel, a hűséggel, a kitartással, a lemondással, az áldo-

---

¹⁴ Ld. Mi az internetfüggőség? In: *Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány*. <http://www.kek-vonal.hu/index.php/hu/internetes-biztonsag/252-internetfuggoseg> (2017. febr. 21.).

¹⁵ Ld. Játék közben meghalt, órákig nem vették észre. 2012. 03. 08. In: *IDDQD – örök élet, ingyen lőszer*. http://iddqd.blog.hu/2012/03/08/jatek_kozben_meghalt_orakig_nem_vettek_eszre_18 (2017. febr. 21.).

zatvállalással, a gyengék és elesettek iránti szolidaritással. Arra kellene megtanítani a digitális bennszülötteket, hogy tudjanak válogatni és súlyozni az információk között, hogy ismerjék fel az igaz és a hamis közlések közötti különbséget, és összefüggéseket is lássanak, ne csak pusztá adatokat. Tudjanak érvelni és védekezni, kiszállni és elengedni a virtuális térben is.

Ha azonban közelebbről megvizsgáljuk, milyen „gyermekképpel” rendelkezik az iskola, akkor meg kell állapítanunk, hogy individuumokat nevel, ezért az egyéni fejlődés az a „varázsszó”, amelynek mindent alá kell rendelni. Az Európai Unió előírásai ezt fogalmazzák meg az oktatás alanyáról és céljáról: Az EU 2020 projekt, az EU átfogó növekedési stratégiája arra irányul, hogy ösztönözze az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedést.¹⁶ A stratégia megvalósítása szempontjából kulcsfontosságú az úgynevezett alapkészségek, az írni és olvasni tudás, a számolási készség, valamint a tudományos és műszaki ismeretek fejlesztése,¹⁷ és most már a digitális készségek fejlesztése is idetartozik.

Ez csodálatosan hangzik. De milyen célból kell fejleszteni ezeket a készségeket, és ki vagy mi a prioritása ennek az oktatási projektnek? Úgy néz ki, hogy a prioritás egyértelműen a gazdaság.¹⁸ Tehát igazából nem a kiművelt, egészséges társadalmat felépíteni és fenntartani képes ember a cél, akinek csak egyik tevékenysége a gazdasággal való foglalkozás, hanem a gazdaságnak van szüksége olyan munkásokra, akik legmagasabb szintű képzettséggel

---

¹⁶ Nyilván az EU számára. (Megjegyzés tőlem, S. E.)

¹⁷ *Véleménytervezet a Foglalkoztatási és Szociális Bizottság részéről a Kulturális és Oktatási Bizottság részére az oktatás unióbeli korszerűsítéséről.* [2017/2224(INI)]. A vélemény előadója: Agnieszka Kozłowska-Rajewicz. http://ec.europa.eu/education/policy/school/math_hu (2017 febr. 24.).

¹⁸ „Az írni és olvasni tudás, a számolási készség, valamint a tudományos és műszaki ismeretek alapozzák meg a többi készség és ismeret elsajátítását, ezen túlmenően pedig a munkaerőpiaci elhelyezkedés és a társadalmi befogadás szempontjából is nélkülözhetetlenek. Európában a fiataloknak hozzávetőleg 20%-a nem sajátította el a szükséges alapkészségeket az írni és olvasni tudás, illetve a matematikai, a tudományos és a technikai ismeretek tekintetében. Ezeknek a készségeknek a jelentőségét tovább növeli az a tény, hogy a digitális forradalom következtében az írás és az olvasás új útjai nyílnak meg előttünk, és egyre változatosabbá válnak a rendelkezésünkre álló információforrások. Azt is szem előtt kell tartani, hogy a szakképzett munkaerő iránti kereslet továbbra is magas a technológia- és kutatásintenzív ágazatokban.” Ld. Alapkérdések – European Commission. In: *European Commission – Európai Bizottság.* http://ec.europa.eu/education/policy/school/math_hu (2017 febr. 24.).

rendelkeznek. A sorbonne-i nyilatkozat,¹⁹ a salamancai nyilatkozat, a bologna-nyilatkozat nagyjából hasonló megfogalmazásban és nagyon szép csomagolásban tudatják:

„A globalizált világban a versenyképesség javítása érdekében az egyes országok a munkaerő képzése terén tehetik a legtöbbet. Kiemelt szerep vár e téren a felsőoktatásra a munkavállalói mobilitás megalapozásával. Először is olyan oktatásszervezési rendszereket kell bevezetni az európai felsőoktatási intézményekben, amelyek a hallgatók mobilitását teszik lehetővé.”²⁰

Az oktatást úgy kell megszervezni, hogy az magasan képzett és mobilis munkaerőt „termeljen” ki. Említi ugyan, hogy a kultúra is szükséges mint civilizációs vonzerő, de csak annyira, hogy a gazdaság „humán erőforrásai” bárhol békésen együtt élhessenek.

„A Tudás Európája ma már széleskörűen elismert, nélkülözhetetlen eleme a társadalmi és emberi fejlődésnek, az európai polgári lét megszilárdításának és gazdagodásának. [...] Ma már általánosan elismert az oktatás és az oktatásban történő együttműködés fontossága egy stabil, békés és demokratikus társadalom kifejlesztésében és megerősítésében [...]”²¹

Az európai felsőoktatási térség

„[...] kulcs tényező a polgárok mobilitásának és munkaerőként való alkalmazhatóságának elősegítésében és az európai kontinens általános fejlesztésében. [...] figyelmet kell fordítanunk az európai felsőoktatási rendszer nemzetközi versenyképességének a fokozására.”²²

---

¹⁹ „A bologna folyamat. Társadalmi-gazdasági háttér problémafelvetése:

1. Európa gazdasági fejlettségben és növekedési dinamikában elmarad vetélytársai mögött a működő felsőoktatási rendszerek gátlói a mobilitásnak.

2. A felsőoktatás az elit képzési szakaszból a tömegesedés, majd az általánossá válás fejlettségi szakaszába érkezett nem tudja kezelni a tömegesedéssel együtt járó feszültségeket.

A jól működő felsőoktatásból – képzés, kutatás, tanácsadás – az autóiparhoz hasonló profitra lehet szert tenni – Európa felsőoktatását globalizálni kell.” Bologna-aktualitások. Hallgatói tanácsadás. In: *Nyíregyházi Egyetem*. <http://www.nyf.hu/tanacsadas/node/6> (2017. febr. 24.).

²⁰ A bolognai nyilatkozat és az európai felsőoktatás. In: *Tempusz Közalapítóvány*. <http://www.tpf.hu/nemzetkozi/6374/a-bolognai-nyilatkozat-es-az-europai-felsooktatasi> (2017. febr. 24.).

²¹ Uo.

²² Uo.

A projekt halad, a cél megvalósulni látszik, de csak látszik, mert egész Európa elképesztő munkaerőhiánnyal küzd, a szimuláció tehát itt is tetten érhető. Úgy teszünk, mintha ez a „paradigmaváltás” sikerre vinne, a tény viszont az, hogy Európa nemzetgazdaságai hanyatlani kezdtek, noha az oktatás ennyire az egyéni készségek fejlesztésére néz. Ha figyelmesen elolvassuk a nyilatkozatokat, sok mindent megtudhatunk a gazdasági versenyképességről, az oktatás irányába megfogalmazott, valamint egyre magasabb elvárásokról, de semmit sem arról a társadalomvízióról, ahol ezek a mobil munkások élni fognak.

Ez a helyzet másoknak is feltűnt az első tíz év értékelésekor, és 2009-ben a *Magyar Pedagógia* folyóirat közölte is Szolár Éva alapos írását *A Bologna-folyamat kritikai fogadtatása a felsőoktatás-kutatás irodalmában* címmel. Ebben jegyzi meg, hogy az európai egyetemek magna chartája 1988-ban még egészen más egyetemfunkciót és hallgatóképet tartott fontosnak a tíz évvel későbbi sorbonne-i nyilatkozathoz, illetve egy évvel később a bolognai nyilatkozathoz és az abból következő folyamathoz képest.

„A *Magna Charta* esszenciáját az egyetemi autonómiára történő hivatkozás jelenti; ez az a jellemző, amelynek alapján eltérővé válik a Bologna-folyamat későbbi nyilatkozatainak céljaitól, ahol a felsőoktatás és az egyetem már mint gazdasági (és politikai) eszköz tűnik fel. Ugyanakkor ez az, amely határvonalat húz két generáció között, ahol az új generáció a 2000-es évektől – a folyamat bizottsági és kormányzati kisajátítását követően – jelenik meg, és veszi kézbe a reformok irányítását. A *Magna Charta* esetében a rektorok a főszereplők, és az egyetemre nem mint a gazdasági és társadalmi célok eszközére tekintenek, hanem mint saját célokkal, szabályokkal és elvekkel rendelkező intézményre. A *Magna Charta*ban a humboldti tradíciót és a Kulturnation-t ünneplik, míg később már sokkalta inkább leértékelően szólnak róla. Az európai egyeteme, mint közintézményt tekintik, amely a felvilágosodásban gyökerezik, és amely a közjót szolgálja (Olsen és Maassen, 2007).”²³

Ennek az egyetemkonceptió átalakításnak értelem szerint a teológiák is részesei, tehát a lelkipásztoroknak mint humánerőforrás-menedzsereknek mindegy, hogy Európa melyik részében pásztorolják a gyülekezeteket. Nagyon nagy figyelemre és önfegyelemre van szüksége a teológiai oktatásnak ahhoz,

---

²³ Szolár Éva: *A Bologna-folyamat kritikai fogadtatása a felsőoktatás-kutatás irodalmában*. In: *Magyar Pedagógia*, 109. (2009/2), (147–167), 147–148.

hogy a „megfelelő lelkészt a különböző gyülekezetekbe” elvet akarja megvalósítani, ahol a gyülekezettel való közösségvállalást nem szabhatja meg a piaci kereslet-kínálat. Amennyiben pedig meg fogja szabni, az egyháznak új öndefiníciót kell majd találnia a lelkészekre nézve is.

A világ, amelyet az internet és az oktatás új emberképe (ez a bárhol munkába állítható munkás emberi erőforrás, akit nem nevelni, oktatni, tanítani, hanem menedzselni kell) hozott létre – elég ijesztő. Vajon lehetséges-e otthonra lenni ebben a világban? Kiformálódhat-e az az „Ember”, aki ír, olvas, beszél, táncol, rajzol, énekel, imádkozik és kitartóan, hűségesen szeret, és hosszú távú értékei vannak? Be kell látnunk, hogy ha a válasz „igen”, akkor nem lesz könnyű dolga. Nem kell gyakorolni az agy és kéz összehangolását igénylő szép kézírást, a kalligráfiát; és van olyan elképzelés, amely szerint egyáltalán nem kell megtanulni és gyakorolni a folyó kézírást.²⁴ A rengeteg virtuális világot biztosító készülék, eszköz, „kütyü” adta lehetőségek miatt a gyermek egyre magányosabban fejleszti képességeit, amelyek közül hiányzik a barátságosság, az udvariasság, a figyelmesség, az áldozatvállalás készsége, illetve annak tudata, hogy nélkülözhetetlen a másik ember. Mire gimnáziumba lép, döntenie kell, hogy felnőttkorában hol akar majd munkát vállalni, és ehhez képest kell kifejlesztenie készségeit. Így alakulnak ki a kamaszkorú a szakbarbárok: aki matematikát tanul, annak nem kell tudnia az irodalmat és a zenét, a zenészek pedig a matematikát és a természettudományokat. Mintha az embernek nem teljes személyisége lenne az, aki majd dolgozni fog. Az egyetem még furcsább virtuális világba irányítja és szoktatja rá a fiatalt, és ennek következtében végzősként sokkal gyengébben írnak kézzel, mint az általános iskolában. Nem tudnak fejben számolni, nem memorizálnak hosszabb szövegeket. Sok mindenről tudnak, de kevés dologban biztos a tudásuk, azaz bőséges az informáltságuk, de ebből kevés épült be szervesen tudatukba. Szomorú tapasztalatom az újonnan végzett gyógyszerészek között, hogy már nem ismerik a gyógyszerek összetételét, végképp nem tudnák elkészíteni azokat. A kért orvosságot leemelik a polcról, a könyvelés miatt nélkülözhetetlen számítógépes műveleteket jól elvégzik, és fel tudják írni, hány-szor hányat kell naponta venni. Ezzel pedig véget ér a tudomány.

A kommunikáció már a virtuális világ segédeszközeivel történik a csoporttársakkal, a barátokkal, a tanárokkal. Extrém esetben soha nem kell „élő-

---

²⁴ Nem írunk többé kézzel? Fordulóponthoz érkezett az írás története portálról. Gál László interjúja Keszeg Vilmosssal. In: *Transindex*, <http://eletmod.transindex.ro/?cikk=24904> (2017. febr. 24.).

ben” találkozni tanárral, és el lehet végezni egy felsőfokú szakképzést, amely a mobilitást és a szakképzettséget biztosítja. Kinek? Egy olyan embernek, aki alig élt a valós társadalomban, s így nem csoda, hogy nem érzi felelősségének gondoskodni arról. A kreditrendszernek, a vizsgaisméltések és halasztások lehetőségének köszönhetően több évvel is megnyújthatja felsőfokú tanulmányait, és akkor is harmadévesnek „szimulálhatja” magát, ha még elsőéves vizsgáit sem tette le maradéktalanul.

Egy fiatal, aki az örök fiatalság és fittség reklámjain szocializálódik, miért is akarná segíteni a gyengét és a sérültet? Miért nem vigyázott magára az illető? Hiszen öngondoskodás van. Sőt ha bármilyen torz, gonosz karaktere lenne, nyugodtan elbújhat a szabad véleménynyilvánítás vagy a „csak jópofa akartam lenni” álarca mögé, mert a „bullying-ot”, a pszichoterrort nehéz bizonyítani. Nem egy gyermek lett már öngyilkos, mert közösségi oldalakon csúfolták és kiközösítették.²⁵ Az elkövetők sokszor ki sem derülnek.²⁶

A hatalmas információmennyiség, amelyet hovatovább információs óceánnak neveznek, elöntötte a parton élőket, és már fuldokolnak benne, vagy pedig függökké lesznek. Arra alig van idő és értékrend (mert minden egyenlő és viszonylagos lett), hogy megtanuljanak válogatni az információ, a félinformáció és a dezinformáció között.²⁷

Hova vezethet hosszú távon az olyan életlehetőség, amelyben a mai európai fiatalok nőnek fel? Ami már látszik, az a drasztikus lélekszámcsökkenés, a pislákoló gyermekvállalási kedv, csökkent teherbírás, idegi terhelhetetlenség, alig létező feszültségtűrés, lelki és testi betegségek. A felmérések alapján egyre több valódi analfabétához, műveletlenhez (elég jól értesültnek lenni tudás helyett), hosszú távú memóriával nem rendelkezőhöz, érzelmi idiótához, gátlástalanhoz, erőszakoshoz és egyre kevesebb mesterségét szerető, jól ismerő, a hűséget és a becsületet komolyan vevő emberhez; egyre kevesebb

---

²⁵ A 17 éves fiú kikapcsolja a telefonját, és a vonat elé ugrik – 6 hónappal később anyja elmondja az igazságot. In: *Xsense, szórakoztató magazin*. <https://xsense.net/a-17-eves-fiu-kikapcsolja-a-telefonjat-es-a-vonat-ele-ugrik-6-honappal-kesobb-anyja-elmondja-az-igazsagot/> (2017. febr. 24.).

²⁶ Botás Enikő: Sokkoló történetek, rettegő gyerekek: a cybermegfélemlítés nem ismer határokat. In: *Life*. <http://www.life.hu/csalad/20150520-az-iskolai-es-internetes-megfélemlites-egyre-nagyobb-mereteket-olt.html> (2017. febr. 24.).

²⁷ Haig Zsolt: Az információs társadalmat fenyegető információalapú veszélyforrások. In: *Hadtudomány. A Magyar Hadtudományi Társaság Folyóirata*, XVII. (2007/3) http://mhht.eu/hadtudomany/2007/3/2007_3_4.html (2017. febr. 24.).

tartós párkapcsolatban élő, magával tisztában levő, értékeit pontosan ismerő, nemének megfelelő viselkedésű emberhez.

Hol van, hol lehet ennek vége? Hol vannak a mindent elnyelni látszó virtuális világ határai? Nehéz meghatározni, mert az élő, lelkes és kapcsolatban élő embert kell újra visszaállítani a középpontba, akinek teste és lelke, szeleme és az érzelmei egyformán értékesek és fontosak, és legfontosabb jellemzője pedig nem az órára kimérhető és megfizethető (vagy inkább alulfizetett) munkaejeje. Őt nem menedzselni kell, hanem társas viszonyban kell élni vele, nem társas magányban.

Ebben a helyzetben nagyon sok teendője lenne a szervezett oktatás minden formájának, amelynek a közösségi lét egyenrangúságát kellene szorgalmaznia az egyénként megélt lét mellett. Az emberré nevelés mindenik világban nagyon fontos, mert otthona csak az embernek van, egyébként csak lakása, sőt csak „lelakása” lehet, és mindent elpusztít maga körül.

Ha valamikor, akkor most nagyon fontos, hogy az egyház ott legyen az emberré nevelés minden szakaszánál az iskolákban, a valós és virtuális tereken, hogy példát mutasson és segítséget adjon, ahol csak lehet és kell.

Bízunk abban, hogy együtt megrajzolhatjuk jövőnknek azt a térképét, ahol határai vannak a virtuális világnak. Ezek a határok ott kezdődnek, ahol el akarnak szigetelni minket egymástól, és el akarnak emberteleníteni.

A közösség több mint az egyének összessége, ezért egyik sem élhet a másik rovására, kárára.

Felhasznált irodalom

- A bolognai nyilatkozat és az európai felsőoktatás. In: *Tempusz Közalapítvány*. <http://www.tpf.hu/nemzetkozi/6374/a-bolognai-nyilatkozat-es-az-europai-felsooktatás> (2017 febr. 24.).
- A virtuális valóságról... <http://mestersegesintelligencia.hu/doc/Virtualis%20valóság.php> (2017. febr. 21.).
- A 17 éves fiú kikapcsolja a telefonját, és a vonat elé ugrik – 6 hónappal később anyja elmondja az igazságot. In: *Xsense, szórakoztató magazin*. <https://xsense.net/a-17-éves-fiu-kikapcsolja-a-telefonjat-es-a-vonat-ele-ugrik-6-honappal-kesobb-anyja-elmondja-az-igazsagot/> (2017. febr. 24.).
- Alapkérdések – European Commission. In: *European Commission – Európai Bizottság*. http://ec.europa.eu/education/policy/school/math_hu (2017. febr. 24.).
- Az internet világnapja, május 18. In: *Sulinet*, 2013/05/18. <http://hirmagazin.sulinet.hu/hu/evilag/az-internet-vilagnapja-majus-18> (2017. febr. 23.).

- Bologna-aktualitások. Hallgatói tanácsadás. In: *Nyíregyházi Egyetem*. <http://www.nyf.hu/tanacsadas/node/6> (2017. febr. 24.).
- Baudrillard, Jean: *A szimulakrum elsőbbsége*. <http://www.fajltube.com/irodalom/konyvek/Jean-Baudrillard-A-szimulakrum91548.php> (2017. febr.23.)
- Berezky Enikő: Z generáció az egyházban. Jön a „semmilyenek” kora? In: *Hetek* 2018. 07. 20. (XXII/29) lapszám. http://www.hetek.hu/hatter/201807/z_generacio_az_egyhazban (2018. aug. 21.).
- Botás Enikő: Sokkoló történetek, rettegő gyerekek: a cybermegfélemlítés nem ismer határokat. In: *Life*. <http://www.life.hu/csalad/20150520-az-iskolai-es-internetes-megfélemlites-egyre-nagyobb-mereteket-olt.html> (2017. febr. 24.).
- Digitális bennszülöttek és az online misszió. In: *Debrecen-nyíregyházi Egyházmegye*. <http://www.dnyem.hu/index.php/archivum/item/743-digitalis-bennszulottek-es-az-online-misszio-video> (2017. febr. 21.).
- Emberi alapjog lett az internethez történő hozzáférés. In: *PC Fórum.hu*. <https://pcforum.hu/hirek/18498/emberi-alapjog-lett-az-internethez-torteno-hozzaferes> (2017. febr. 21.).
- Haig Zsolt: Az információs társadalmat fenyegető információalapú veszélyforrások. In: *Hadtudomány. A Magyar Hadtudományi Társaság Folyóirata*, XVII. (2007/3) http://mhtt.eu/hadtudomany/2007/3/2007_3_4.html (2017. febr. 24.).
- Hol és hová tart a virtuális valóság. In: *Androbit*, 2016.09.11. 19.44. https://androbit.net/articles/1040/hol_es_hova_tart_a_virtualis_valosag.html (2017. febr. 23.).
- Játék közben meghalt, órákig nem vették észre. 2012. 03. 08. In: *IDDQD – örök élet, ingyen lőszer*. http://iddqd.blog.hu/2012/03/08/jatek_kozben_meghalt_orakig_nem_vettek_eszre_18 (2017. febr. 21.).
- Karajz Sándor – Tóth Zoltán: Komplexitáselmélet a közgazdaságtanban (2011). In: *Digitális Tankönyvtár*. https://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/tamop425/0049_14_komplexitaselmelet_a_kozgazdasagtanban/3741/index.html (2017. febr. 23.).
- Káoszelmélet. Bevezetés a káoszelméletbe* (Pillangóhatás = érzékenység a kezdőfeltételekre). In: *Tudomány és Technika*. <http://www.t-es-t.hu/minden/kaosz/pillango.htm> (2017. febr. 23.).
- Mi az internetfüggőség? In: *Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány*. <http://www.kek-vonal.hu/index.php/hu/internetes-biztonsag/252-internetfuggoseg> (2017. febr. 21.).
- Nem írunk többé kézzel? Fordulóponthoz érkezett az írás története portálról. Gál László interjúja Keszeg Vilmossal. In: *Transindex*, <http://eletmod.transindex.ro/?cikk=24904> (2017. febr. 24.).
- Prensky, Marc: *Digitális bennszülöttek, digitális bevándorlók*. http://goliat.eik.bme.hu/~emese/gtk-mo/didaktika/digital_kids.pdf (2017. febr. 21.).
- Szülöként mit kezdjünk a digitális bennszülöttünkkel? In: *Kölkönet*. <http://www.koloknet.hu/csalad/szulokent-mit-kezdjunk-a-digitalis-bennszulottekkel/> (2017. febr. 21.).

Véleménytervezet a Foglalkoztatási és Szociális Bizottság részéről a Kulturális és Oktatási Bizottság részére az oktatás unióbeli korszerűsítéséről. [2017/2224(INI)]. A vélemény előadója: Agnieszka Kozłowska-Rajewicz. http://ec.europa.eu/education/policy/school/math_hu (2017 febr. 24.).

Szolár Éva: A Bologna-folyamat kritikai fogadtatása a felsőoktatás-kutatás irodalmában. In: *Magyar Pedagógia*, 109. (2009/2), (147–167), 147–148.

Villányi Gerő pszichológiai tanácsadó oldalán a *Digitális pszichológia* témát: <http://digitalispszichologia.hu/temak/digitalis-pszichologia> (2017. febr. 21.).